

Sygn. akt V CSK 219/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A. O., J. G. i R. K.

przeciwko A. W.

o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 maja 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 9 listopada 2010 r.,

- 1) uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację oraz zasądza solidarnie od powodów na rzecz pozwanego kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem zwrotu kosztów procesu w postępowaniu apelacyjnym;**
- 2) zasądza solidarnie od powodów na rzecz pozwanego kwotę 5314 (pięć tysięcy trzysta czternaście) tytułem zwrotu kosztów procesu w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że pozbawił wykonalności w stosunku do powodów A. O., J. G. i R. K. tytuł wykonawczy w postaci prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego z dnia 10 sierpnia 2005 r. w sprawie sygn. IC 803/05, zaopatrzony w klauzulę wykonalności nadaną na rzecz A. W. postanowieniem Sądu Okręgowego z dnia 20 listopada 2007 r. sygn. I Co 386/07 oraz rozstrzygnął o kosztach procesu.

Sąd drugiej instancji zaakceptował ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Rejonowy i przyjął je za własne. Sądy obu instancji ustaliły, że wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2005 r. sygn. IC 803/05 Sąd Okręgowy zasądził solidarnie od J. G., A. O., T. R. i R. K. na rzecz Syndyka masy upadłości „A. – P.” spółki z o.o. w P. kwotę 70.270,92 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2003 r. oraz kwotę 3600 zł kosztów procesu. Wskutek wniosku Syndyka z dnia 12 lutego 2007 r. o zezwolenie na sprzedaż wierzytelności masy upadłości przysługującej wobec dłużnika T. R. (z oznaczeniem wysokości wierzytelności w zakresie należności głównej, skapitalizowanych odsetek, tytułu wykonawczego i komornika), sędzia komisarz postanowieniem z dnia 13 marca 2007 r. zezwolił na jej sprzedaż z wolnej ręki. W kwietniu 2007 r. Syndyk masy upadłości zawarł z A. W. umowę przelewu wierzytelności przysługującej masie od T. R. w kwocie 70.270,92 zł należności głównej i odsetek od dnia 31 stycznia 2007 r. w kwocie 30.027,50 zł. Wniosek pozwanego o nadanie klauzuli wykonalności wobec dłużników J. G., A. O. i R. K. został oddalony postanowieniem Sądu Okręgowego, bowiem z przedłożonego przez cedenta wykazu należności nie wynikało, by dłużnicy byli wobec niego zobowiązani. W październiku 2007 r. Syndyk masy upadłości zawarł z pozwanym aneks do umowy cesji wierzytelności, którym wprowadzono zmianę do wykazu wierzytelności poprzez inne określenie dłużnika – w miejsce T. R. wskazano wszystkich czterech dłużników. Ponowny wniosek pozwanego o nadanie klauzuli przeciwko wszystkim czterem dłużnikom został uwzględniony postanowieniem Sądu Okręgowego z dnia 20 listopada 2007 r. sygn. I Co 386/07, w którym zaznaczono, że odpowiedzialność dłużników jest solidarna. Zażalenie dłużników, oparte na zarzucie braku zgody sędziego komisarza na zbycie wierzytelności, zostało oddalone postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 17 kwietnia 2008 r.

sygn. I ACz 417/08. Pozwany złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego u Komornika Sądowego.

Sąd Okręgowy uznał, że powodowie mogli podnieść zarzut nieważności umowy cesji zawartej pomiędzy Syndykiem masy upadłości a pozwanym, bowiem w postępowaniu klauzulowym toczącym się w wyniku złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności na rzecz następcy prawnego, sąd bada jedynie treść dołączonych do wniosku dokumentów urzędowych lub prywatnych z podpisem urzędowo poświadczonym w celu do stwierdzenia, czy na podstawie treści dokumentu można ustalić przejście uprawnień i obowiązków. Ma ono zatem charakter formalny, natomiast jest wyłączona merytoryczna kontrola, czy przejście takie istotnie nastąpiło z punktu widzenia przepisów prawa materialnego. Z tego względu w zażaleniu na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności dłużnik nie może skutecznie podnosić zarzutu braku przejścia uprawnienia lub obowiązku, przysługuje mu bowiem w tym zakresie obrona w postaci powództwa przeciwegzekucyjnego, w którym powinna być dokonana ocena ważności czynności prawnej prowadzącej do powstania następstwa prawnego, bądź skuteczności prawnej takiej czynności. W ocenie Sądu drugiej instancji, zgoda sędziego komisarza na sprzedaż z wolnej ręki wierzytelności masy upadłości nie obejmowała swym zakresem podmiotowym powodów, jako pozostałych, poza T. R., dłużników wymienionych w tytule egzekucyjnym. W świetle art. 353 § 1 k.c., określenie wierzytelności wymaga znajomości nie tylko jej przedmiotowego zakresu, ale także wskazania osoby wierzyciela i dłużnika. Oznaczenie wierzytelności w dokumentach stanowiących podstawę zezwolenia sędziego komisarza odnosi się natomiast jedynie do wierzytelności służącej do T. R., o czym świadczy późniejsze zawarcie aneksu umowy do sprzedaży wierzytelności. W konsekwencji zezwolenie to dotyczyło jedynie wierzytelności służącej masie wobec T. R., czemu nie przeczy ani przedmiotowe określenie wierzytelności poprzez wskazanie należności głównej, ani solidarny charakter zobowiązania. Sąd Okręgowy uznał, iż zważywszy na definicję odpowiedzialności solidarnej zawartą w art. 366 § 1 k.c., jej charakter nie sprzeciwia się dopuszczalności objęcia umową sprzedaży wyłącznie wierzytelności służącej masie upadłości wobec jednego z dłużników solidarnych. Skoro zatem zezwolenie sędziego komisarza stanowi

niezbędny warunek skuteczności nabycia wierzytelności i jego brak powoduje, że czynności prawna stanowi tzw. czynność prawną ułomną, a do daty zamknięcia rozprawy apelacyjnej pozwany nie dysponował stosownym zezwoleniem sędziego komisarza wydanym na podstawie art. 331 ust. 2 i art. 326 w zw. z art. 334 ust. 1 oraz art. 206 § 1 pkt 3 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze, umowa cesji wierzytelności w zakresie objętym aneksem jest nieważna i powodowie skutecznie zakwestionowali przejście na pozwanego wskazanej wierzytelności. Nie przeczy temu treść art. 313 ust. 1 p.u.n., bowiem masie upadłości przysługiwała wierzytelność w stosunku do powodów, ale pozwany nabył ją skutecznie tylko w stosunku do T. R.

Pozwany w skardze kasacyjnej, powołując się na pierwszą podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie apelacji powodów. Zarzucił naruszenie prawa materialnego: - art. 366 § 1 w zw. z art. 509 § 1 i 2 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że solidarny charakter zobowiązania dłużników nie sprzeciwia się dopuszczalności objęcia umową sprzedaży wyłącznie wierzytelności służącej wobec jednego z dłużników solidarnych z wyłączeniem pozostałych dłużników solidarnych; - naruszenie art. 206 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 213 ust. 1 p.u.n. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, iż wymienienie w zezwoleniu sędziego komisarza na sprzedaż wierzytelności upadłego jednego dłużnika solidarnego ma skutek nie udzielenia zgody na sprzedaż wierzytelności względem pozostałych dłużników solidarnych; - art. 313 ust. 1 p.u.n. w zw. z art. 879 w zw. z art. 908 § 2 k.p.c. przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że zbycie wierzytelności w toku postępowania upadłościowego bez zgody sędziego komisarza skutkuje nieważnością tej czynności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga zarzut naruszenia 313 ust. 1 p.u.n. w zw. z art. 879 w zw. z art. 908 § 2 k.p.c., bowiem przyjęcie, że niedopuszczalne jest w postępowaniu przeciwegzekucyjnym badanie ważności umowy przelewu wierzytelności służącej masie upadłości, zawartej przez syndyka

masy upadłości z nabywcą wierzytelności, czyniłoby zbędnym odniesienie się do pozostałych zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej.

Zgodnie z art. 313 p.u.n. sprzedaż dokonana w postępowaniu upadłościowym ma skutki sprzedaży egzekucyjnej. Oznacza to konieczność uwzględnienia cywilnoprawnych konsekwencji nabycia własności wierzytelności w takim trybie, wynikających z art. 879 k.p.c. w zw. z art. 908 § 2 k.p.c. Przepisy te stanowią, że nabywca staje się właścicielem bez żadnych obciążeń i nie można przeciwko niemu podnosić zarzutów co do ważności nabycia. Pojęcie „ważność nabycia” odnosi się w przypadku sprzedaży w postępowaniu upadłościowym do zakazu podnoszenia zarzutów opartych na przepisach zarówno prawa procesowego, jak i materialnego dotyczących nieistnienia, lub istnienia w mniejszym zakresie praw upadłego, niż zostały określone w umowie z syndykiem masy upadłości, a w konsekwencji zakazu podnoszenia zarzutu nieważności nabycia tych praw. W tym znaczeniu nabycie ma charakter pierwotny. Prawo własności nabywcy pozostaje w oderwaniu od prawa własności upadłego, a nadto nabywca nabywa wierzytelność bez żadnych obciążeń. Pojęcie to nie odnosi się natomiast do kwestii badania przesłanek, które musi spełniać umowa sprzedaży wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, i których brak może prowadzić bądź do bezskuteczności zawieszonej, bądź do nieważności takiej czynności. W konsekwencji błędne są wywody skarżącego, że z uwagi na pierwotny charakter nabycia wierzytelności, nawet dokonanie przez syndyka masy upadłości sprzedaży wierzytelności wadliwie, bez zachowania wymogu uzyskania zgody sędziego komisarza, pozostaje bez znaczenia dla oceny jej ważności.

Odnosząc się do argumentu niedopuszczalności badania w niniejszej sprawie ważności umowy przelewu wierzytelności wobec podniesienia tego zarzutu przez dłużników w zażaleniu na postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, wskazać należy, że zakres zarzutów objęty kognicją sądu w tym postępowaniu ograniczony jest do badania zarzutów formalnych przeciwko nadaniu klauzuli wykonalności. Sąd uprawniony jest jedynie do badania, czy zostały spełnione przesłanki określone w art. 788 § 1 k.p.c. , a zatem, czy na podstawie złożonych przez wierzyciela dokumentów można ustalić przejście praw i obowiązków. Nie może natomiast badać, czy przejście takie nastąpiło z punktu

widzenia prawa materialnego i dokonywać oceny czynności prawnej stanowiącej podstawę nabycia wierzytelności przez cesjonariusza pod kątem jej ważności. Natomiast powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 k.p.c.) umożliwia obronę merytoryczną, bowiem rozpoznaniu sądu zostały poddane zdarzenia wywołujące skutki materialnoprawne, w tym zdarzenia, które zaszły po wydaniu tytułu egzekucyjnego lecz przed nadaniem klauzuli wykonalności. Te zasady obowiązują także wtedy, gdy przejście prawa lub obowiązku jest konsekwencją kilku zdarzeń prawnych. Skoro ustawodawca sformułował dodatkowy warunek ważności umowy sprzedaży wierzytelności służącej masie upadłości w postaci zgody sędziego komisarza, nabywca występując o klauzulę wykonalności na podstawie art. 788 k.p.c., ma obowiązek wykazać swoje następstwo prawne poprzez złożenie zarówno umowy, jak i zezwolenia sędziego komisarza, z tym, że kontrola sądu nie może zmierzać do merytorycznego badania ważności tych dokumentów. W konsekwencji w zażaleniu na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności skarżący nie może podnosić zarzutu wadliwości czynności prawnej stanowiącej podstawę przejścia uprawnienia lub obowiązku, a sąd nie może badać takiego zarzutu. Tak zresztą uczynił, wbrew twierdzeniom skarżącego, sąd odwoławczy w powołanym przez niego zażaleniu.

Zasadne są natomiast zarzuty naruszenia art. 366 § 1 w zw. z art. 509 § 1 i 2 k.c. i art. 206 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 213 ust. 1 p.u.n.

Na wstępie zauważyć należy, iż ocena ważności zarówno zezwolenia sędziego komisarza na sprzedaż wierzytelności służącej masie upadłości, jak i ocena ważności umowy przelewu tej wierzytelności powinna być dokonana w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. prawo upadłościowe i naprawcze w brzmieniu obowiązującym w dacie dokonania tych czynności, a zatem w marcu i kwietniu 2007 r., czyli w wersji obowiązującej przed wprowadzeniem zmian tych przepisów ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. z 2009 r., Nr 53, poz. 434). Jednakże w zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy treść przepisów powołanych w zarzucie nie uległa zmianie a zmieniła się jedynie numeracja dotycząca artykułu 206, bowiem sprzedaży praw i wierzytelności

dotyczył przed zmianą punkt czwarty ustępu pierwszego, a nie punkt trzeci. Stąd powołanie tego przepisu w brzmieniu obowiązującym aktualnie nie stanowi przeszkody do dokonania oceny zarzutu.

W wyniku przelewu wierzytelności na nabywcę przechodzi ogół uprawnień przysługujących dotychczasowemu wierzycielowi, który zostaje wyłączony ze stosunku zobowiązaniowego, który go wiązał z dłużnikiem. W konsekwencji stosunek zobowiązaniowy nie ulega zmianie, natomiast zmienia się podmiot uczestniczący w nim po stronie wierzyciela. Bezpośrednim skutkiem jest nadto powstanie po stronie dłużnika obowiązku świadczenia w stosunku do nabywcy. W świetle art. 509 k.c. dopuszczalne jest zbycie wierzytelności niedokładnie oznaczonej, jeżeli można ją określić na podstawie stosunku zobowiązaniowego, z którego wynika / wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1999 r., III CKN 423/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 92 /. W sytuacji, w której dłużnikami jest kilka osób i ich odpowiedzialność ma charakter solidarny, każda z nich jest zobowiązana do spełnienia całego świadczenia, zaś wierzyciel może żądać, według swego wyboru spełnienia świadczenia w całości lub części od wszystkich lub jednej z nich. Bez znaczenia pozostaje, czy przedmiot świadczenia ma charakter podzielny, bowiem odpowiedzialność dłużników obejmuje cały dług w pełnej wysokości. Również w wypadku, gdy wierzyciel dokonał wyboru dłużnika, zwolnił jednego lub więcej dłużników z długu lub nastąpiła nowacja zobowiązania w stosunku do jednego z dłużników solidarnych, w dalszym ciągu istnieje pomiędzy dłużnikami odpowiedzialność solidarna, bowiem nie może być umownie modyfikowana. Ponieważ przelew wierzytelności obejmuje ją zatem w takim zakresie przedmiotowym i podmiotowym, w jakim przysługiwała pierwotnemu wierzycielowi, to w wypadku solidarności dłużników, co do zasady, obejmuje wszystkich dłużników solidarnych, bo w tym zakresie zobowiązanie pozostaje niezmiennie. Zmiana po stronie dłużników jest dopuszczalna jedynie wówczas, gdy nastąpi zwolnienie z długu jednego lub więcej dłużników w drodze umowy z wierzycielem (art. 373 k.c.). Bezsporne jest, że w niniejszej sprawie taka umowa nie została zawarta z dłużnikami solidarnym przez cedenta. Umowa przelewu mogła zatem przenieść na nabywcę wierzytelność wyłącznie w stosunku do wszystkich dłużników. Mając na uwadze powyższe uwagi odnoszące się do wykładni art. 509 k.c. wskazać należy, że gdyby zamiarem stron

było zawarcie umowy przelewu wierzytelności tylko w odniesieniu do jednego z dłużników solidarnych, umowa taka nie byłaby ważna, bowiem zmieniałaby treść zobowiązania. W sprawie niniejszej strony umowy nie miały takiego zamiaru, o czym świadczy chociażby wniosek o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko wszystkim dłużnikom, zawarcie aneksu do umowy, a przede wszystkim sama treść umowy, z której wynika, że została sprzedana określona przedmiotowo wierzytelność, z powołaniem się na tytuł egzekucyjny, którego treść dotyczy wszystkich dłużników. Problem sprowadza się zatem do tego, czy dopuszczalne jest określenie w umowie cesji strony podmiotowej wierzytelności poprzez wskazanie tylko jednego z dłużników solidarnych, a zwłaszcza, czy takie określenie strony zobowiązanej oznacza zawarcie umowy wyłącznie w odniesieniu do tego dłużnika solidarnego, czy też w odniesieniu do wszystkich zobowiązanych. Ustawowy charakter odpowiedzialności dłużników solidarnych oraz istota umowy przelewu wierzytelności przemawia za przyjęciem stanowiska, że w wypadku dokładnego określenia w umowie cesji (art. 509 k.c.) wierzytelności od strony przedmiotowej z powołaniem się na wyrok sądu stanowiący podstawę odpowiedzialności solidarnej dłużników, oznaczenie w umowie jako dłużnika tylko jednego z dłużników solidarnych, oznacza przeniesienie wierzytelności w stosunku do wszystkich dłużników, a nie tylko w stosunku do dłużnika wymienionego w umowie. Nie przeczą temu szczególne rozwiązania zawarte w powołanych przez Sąd Okręgowy przepisach art. 372 k.c., 373 k.c. i 375 k.c., które regulują skutki prawne zdarzeń prawnych odnoszących się do jednego z dłużników solidarnych wobec pozostałych dłużników. W konsekwencji przedmiotowa umowa przelewu wierzytelności była skuteczna od daty jej zawarcia, zaś aneks zawarty wskutek odmowy nadania klauzuli wykonalności miał jedynie znaczenie umowy doprecyzowującej oznaczenie dłużników. W takiej sytuacji nie można także skutecznie podnieść zarzutu naruszenia art. 206 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 213 ust. 1 p.u.n., bowiem zgoda sędziego komisarza obejmowała wierzytelność służącą masie upadłości wobec wszystkich dłużników solidarnych. Niedokładne jej oznaczenie polegające na wskazaniu tylko jednego dłużnika solidarnego nie powoduje skutku wyrażenia zgody na sprzedaż wierzytelności tylko wobec jednego z dłużników. Zezwolenie sędziego komisarza co do zasady obejmuje czynność prawną w takiej formie, w jakiej ma być dokonana sprzedaż, a zatem skoro

niepełne oznaczenie wierzytelności było wystarczające dla skuteczności umowy przeniesienia wierzytelności, to również zezwolenie na sprzedaż tak oznaczonej wierzytelności jest ważne. Brak zgody na zawarcie aneksu do umowy pozostaje bez znaczenia, skoro własność wierzytelności została przeniesiona wcześniej. Konsekwencją powyższego jest przyjęcie, że powodowie nie wykazali przesłanek, na których oparli powództwo przeciwegzekucyjne, a zatem brak jest podstaw do jego uwzględnienia w oparciu o art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.

Z tych względów, oraz wobec braku zarzutów odnoszących się do naruszenia prawa procesowego, orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., rozstrzygając o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c., w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. oraz § 6 pkt 6 w zw. z § 13 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 r., Nr 163, poz. 1348 ze zm.).